Нор Я.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ГРОШОВА ЗАСТАВА ПІД ЧАС ВИБОРІВ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ: НОРМА ЧИ ПОРУШЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ?

Аналізуючи політичне життя української держави, починаючи із революційних подій зими 2013–2014 року, можна говорити про посилення контролю з боку суспільства очільників держави. Глава держави – це особа, яка формально займає найвищу сходинку у державній ієрархії та здійснює верховне представництво держави у внутрішніх і зовнішніх політичних відносинах.

Саме тому до постаті цієї особи звертається особлива увага, а також до факторів, які здійснюють вплив на обрання глави держави, зокрема грошової застави, яка на сьогоднішній день є обов`язковою умовою для особи, яка планує претендувати на пост Президента України.

В Україні грошова застава розглядається як один виключний доказ «серйозних намірів» кандидата. Однак навіть її величина не стає на заваді тим, хто хоче випробувати свої можливості у боротьбі за пост Президента України, чи тим, хто балотується для «технічної підтримки» іншого кандидата. Великий ріст обсягу застави відбувся перед президентськими виборами 2010 року.

Раніше, на президентських виборах 1991, 1994 та 1999 років, реєстраційною нормою на підтримку кандидата був збір підписів виборців, спочатку – не менш як 100 тисяч підписів, у 1999 році – 1 млн. підписів виборців. На виборах у 2004 році, окрім 500 тис. підписів виборців, кандидат мав внести грошову заставу у розмірі 500 тис. гривень; на виборах 2010 року грошова застава становила 2 млн. грн., а вже на дострокових виборах глави держави у травні 2014 року – 2,5 млн. грн. Таким чином, на виборах у 1991 р. було зареєстровано 6 кандидатів, у 1994 р. – 7 кандидатів, у 1999 р. – 15 кандидатів; у 2004 р. – 26 кандидатів; у 2010 р. – 18 кандидатів; 2014 р. – 23 кандидати в Президенти України. При таких показниках можна говорити про те, що грошова застава не є певного роду «фільтром якості» кандидатів у президенти. Окрім того, обсяг грошової застави у 675 разів перевищує середню зарплату у промисловій сфері (у січні 2014 року вона становила, за даними Держкомстату, 3, 7 тис. грн.), а також у Рішенні Конституційного Суду України від 30 січня 2002 року у справі про виборчу заставу звернуто увагу на те, що розмір майнової

застави встановлюється залежно від майнової спроможності переважної більшості населення країни. Ці факти викликають велику увагу до прозорості джерел походження грошових коштів, які вносять кандидати на пост Президента України [6, с. 112-113].

Для порівняння розглянемо специфіку впровадження грошових застав у інших країнах світу.

Грошова застава, як така не відіграє значної ролі на президентських виборах у європейських країнах. На прямих виборах обирають президента у 12 країнах Європейського Союзу, до яких належать: Австрія, Болгарія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія, Кіпр, Польща, Португалія, Фінляндія, Франція. А з 2013 року до цих країн приєдналася і Чехія. У жодній із цих країн не використовується грошова застава таких розмірів, як в Україні, або вона взагалі не використовується.

У Польщі грошова застава не використовується. Виборчий комітет кандидата для власної реєстрації подає підписи 1 тис. осіб, які підтримують кандидата, а вже потім для реєстрації кандидата збирає 100 тис. підписів виборців. Таким чином, на пост президента Польщі у 2005 році подали свою кандидатуру лише 12 політиків, а у 2010 році – 10 осіб [8, с. 111].

Грошова застави для претендентів на пост глави держави Франції становить близько 2 тис. євро, і вона також не є основним завданням кандидата. Основне, що він повинен зробити, - подати в Конституційну раду (орган конституційного контролю, аналог нашого КСУ, що по суті наглядає за проведенням виборів і розглядає скарги) 500 підписів осіб, які посідають виборні посади. До таких належать депутати парламенту, ради Парижу, територіальних асамблей (аналогу наших місцевих рад), мерів, причому кожен із них може підтримати тільки одного кандидата. Географічно ці підписи мають представляти третину адміністративно-територіальних одиниць Франції (не менш, як 30 департаментів і заморських територій зі 101-го загалом). Прізвища і правовий статус цих осіб публікуються Конституційною Радою не менш, як за 8 днів до голосування. Цей, на перший погляд, простий механізм збору підписів слугує попередньому відбору кандидатів, свого роду рекомендаціями від осіб, уже наділених довірою з боку виборців. Наслідок його дії у сукупності з іншими факторами доволі ефективний – під час виборів президента Французької Республіки у 2007 році було зареєстровано 12, у 2012 році – 10 кандидатів [7, с. 87].

Попри те, що кількість осіб, готових «поручитися» своїм іменем на підтримку котрогось претендента відносно невелика, зібрати їх не так і просто. Багато партій не дозволяють своїм представникам підтримувати претендента від іншої партії. Також працюють застороги щодо підтримки претендентів від політичних сил, які вважаються радикально налаштованими.

В Україні з надто високим порогом застави пов'язані водночас серйозні виклики для демократичної природи виборів, частково, якщо розглядати їх через призму критерію чесності.

Цілком зрозуміле бажання і реєстраторів (ЦВК), яким легше прийняти кошти, аніж займатися перевіркою великої кількості підписів. Наприклад, у 1999 році загальна кількість підписів виборців склала майже 24 млн. З них врахованих було 16,7 млн. У 2004 році до ЦВК принесли 26,1 млн. підписів, з яких трохи менше 100 тис. були «забраковані», а 26 млн. враховані. Зрозуміло, що така ситуація змушує ЦВК до «адекватного» реагування на норму закону і в кращому разі вибіркової перевірки підписних листів [1].

Фактор високої застави ставить суспільство перед вибором: або сприймати її як своєрідний майновий поріг і можливість балотуватися лише тим, хто спроможний самостійно оплатити свою боротьбу, або вислуховувати легенди від кандидатів про походження коштів залежно від їхньої фантазії.

Але у будь-якому випадку, високий розмір застави виступає інвестиційними політичними зобов'язаннями або залежностями і несприятливим чином позначається на якості виборів та руйнує атмосферу довіри в демократичному делегуванні.

Крім того, мають місце особливості оперування значними сумами. Внесення коштів на рахунок ЦВК кандидатом здійснюється у безготівковій формі, але збір – як правило, готівкою. У такому випадку походження коштів не піддається уточненню.

У разі, якщо кошти для реєстрації кандидатом свого претендента переказує партія (а вона має право оперувати тільки безготівковими коштами), ці витрати повинні бути вказані в її річному фінансовому звіті, а його форма передбачати таку статтю.

Використовуючи грошову заставу, Україна робить лише перші кроки до того, як розв`язати проблему прозорості фінансових політичних потоків у ситуації, коли країна живе за рахунок величезного тіньового ринку. Разом з тим, очевидною є наявність певного попереднього відбору претендентів на пост глави держави і цей відбір має бути дієвим, оскільки на державу покладається багато функцій із забезпечення рівних умов для кандидатів, що тягне за собою фінансові витрати державного бюджету.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.

2. Законодавство про вибори Президента України : Наук.-практ. посіб. / М. І. Панов, С. Г. Серьогіна, О. О. Скібіна та ін. – Х.: Одіссей, 2004. – 269 с.

3. Адміністративне право України : Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів / Битяк Ю. П. , Богуцький В. В. , Гаращук В. М. та ін.; За ред. Ю. П. Битюка; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Право, 2000. – 526 с.

4. Взаємодія Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України в умовах конституційних змін / Центр політ.-прав. реформ; Авт.-упоряд. В. Тимощук, О. Струц – К., 2006. – 28 с.

5. Конституційне право України : Підруч. для студентів юрид. спец. вузів / Погорілко В. Ф., Фріцький О. Ф., Городецький О. В. та ін.; За ред. В. Ф. Погорілка; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького та ін. - 2-е вид., доопр. – К.: Наук. думка, 2000. – 731 с.

6. Конституційне право України : Підруч. для студ. вузів / Байрачна Л. К., Журавський В. С., Колісник В. П. та ін.; За ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2002. – 542 с.

7. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран / В. Е. Чиркин. – М.: Юристъ, 1999.

8. Якушев А. В., Немцов А. В. Конституционное право зарубежных стран: Курс лекций / Якушев А. В., Немцов А. В. – М.: ПРИОР – 2000. – 333 с.